

Familiegraf Bijvoet-Prinzen

In Gemert-Bakel zijn oude grafmonumenten te vinden, die de hedendaagse voorbijganger niet veel meer zeggen. Dit vormt de aanleiding om in de archieven op zoek te gaan naar die vroegere levens en tegelijkertijd de graven te beschrijven.

Op het oude kerkhof van de kerk van Sint-Jans Onthoofding in Gemert is een familiegraf te vinden met daarin vijf leden van de familie Bijvoet-Prinzen. Het gaat om een echtpaar dat daar begraven is met hun oudste zoon, diens echtgenote en een van hun (klein)dochters.

Het graf bestaat uit een grafveldje dat wordt omrand door een hekwerk van stenen paaltjes die zijn verbonden door metalen cilinders. In het midden staat een tombe, opgebouwd uit een voet, een roef¹ en een grafdeksel. Op de roef is aan drie zijden een ruit te zien. Een ruit verbeeldt

het aardse bestaan, waarbij de punten verwijzen naar de vier elementen, windrichtingen of jaargetijden. In elk van de drie ruiten staat een symbool voor de christelijke deugden van geloof, hoop en liefde: het kruis, het anker en het hart.

In het grafdeksel zijn de personalia van de overledenen uitgebeiteld. Op het bovenstuk van het grafdeksel, boven de tekst, rust een groot kruis. De randen van de tombe zijn afgewerkt met eikenbladeren en eikels. Eikenhout geldt als degelijk en symboliseert daarom de onvergankelijkheid. Getuige de inscriptie van de steenhouwer is het grafmonument vervaardigd door de 'Firma PB Clercx Tilburg' (1900-1911).

Graftekst

De tekst op het graf luidt als volgt:
rustplaats van

Codefridus Adrianus Antonius Bijvoet
geb te Berchem 12 juni 1831
alhier overl 11 aug 1910
en zijne echtgenoot
Wilhelmina Anna Maria Prinzen
geb te Gemert 20 oct 1835
alhier overl 27 mei 1919

Het familiegraf Bijvoet-Prinzen op het kerkhof achter de Sint-Janskerk. (Foto Cas Jamin)

Simon Petrus Carolus Theodorus Bijvoet
geb te Gemert 4 oct 1865
aldaar overl 20 feb 1931
en zijne echtgenoot
Dorothea Johanna Maria van Kemenade
geb te Gemert 1 maart 1881
aldaar overl 13 aug 1920

Carolina Mathea Godefrida Bijvoet
geb te Gemert 25 juni 1919
overl te Amsterdam 11 april 1933
R.I.P.

In 1831 wordt Godefridus Bijvoet geboren in het dorp Berchem (tegenwoordig Berghem) bij Oss, als oudste kind van Simon Petrus Bijvoet en Maria Carolina Francisca Vissers. De vader van Godefridus is in 1825 de eerste notaris van het dorp Berchem en van 1834 tot 1844 is hij er bovendien burgemeester. De moeder van Godefridus is een dochter van een Tilburgse arts die later ook burgemeester van Tilburg is. Zo groeit Godefridus op in een steenrijke familie, in de imposante villa met de naam 'Huize Zorgwijk' die zijn vader bij de start van zijn Berchemse notariaat heeft laten bouwen. Dit classicistisch herenhuis in Berghem is tegenwoordig een rijksmonument. De familie van Godefridus heeft meerdere notarissen voortgebracht², maar zelf kiest hij een andere weg.

Bierbrouwerij

Aan de Nieuwstraat in Gemert, ongeveer waar tegenwoordig Blokker zit, neemt Godefridus een bierbrouwerij over van Adriaan Smits en geeft die de naam 'De Twee Duiven'. Er worden Tafelbier, Nieuwlicht en Gemerts lager gebrouwen. Het is niet precies bekend wanneer hij de brouwerij is begonnen, maar bij zijn huwelijk op 15 juli 1863 te Gemert noteert de ambtenaar voor zijn beroep 'bierbrouwer'. Hij trouwt die dag met Wilhelmina Anna Maria Prinzen³, dochter uit de bekende familie van textielabrikanten⁴. Godefridus is

De villa van Godefridus Bijvoet en Wilhelmina Prinzen, gebouwd in 1878. De foto is van latere datum, omstreeks 1930. Dit pand aan de Nieuwstraat 38-40 in Gemert is nu een gemeentelijk monument. (Foto Beeldbank Heemkundekring De Kommanderij Gemert, nr. hkk03784)

behalve eigenaar van een bierbrouwerij later ook eigenaar van een cichoreifabriek en van een moutmolen. In 1878 leggen twee van zijn zonen de eerste steen voor de villa die hij naast de brouwerij laat bouwen.

Godefridus en Wilhelmina krijgen zeven kinderen. Hun eerste kind, een meisje genaamd Adriana Petronella Maria overlijdt al op 5-jarige leeftijd. Van de overige zes kinderen is Simon Petrus Karel Theodorus de oudste. Zijn roepnaam is Pieter. Hij is degene die met zijn ouders, zijn vrouw en zijn dochter in dit familiegraf begraven ligt.

In 1910 sterft Godefridus op 79-jarige leeftijd. De brouwerij gaat over op zijn zoon Pieter. Pieter is dan al heel actief in de Nederlandsche Brouwersbond, als bestuurslid, afdelingsvoorzitter in Helmond en hoofdredacteur-administrateur van het toonaangevende vakblad 'Het Bier'. In 1910 en 1911 is hij bovendien lid van de gemeenteraad in Gemert. Uit raadsverslagen, gepubliceerd in de krant De Zuid-Willemsvaart,

Het gezin Bijvoet-Prinzen. Staande v.l.n.r. Medard Bijvoet, Adriana Bijvoet, Pieter Bijvoet, Agnes Bijvoet, zittend vader Godefridus Bijvoet, moeder Wilhelmina Bijvoet-Prinzen, Teun Bijvoet. (Foto Beeldbank Heemkundekring De Kommanderij Gemert, nr. hkk00459, Collectie Nono Bijvoet)

komt het beeld naar voren dat Pieter Bijvoet een raadslid is dat geen blad voor de mond neemt en opkomt voor zijn principes, wat regelmatig aanleiding is tot aanvaringen met de voorzitter. Zo beijvert hij zich voor betere lokale vlees- en viskeuringen ter bevordering van de hygiëne en ter bescherming van de gezondheid van burgers. Over de ontslagname van een mede-raadslid als onbezoldigd keurmeester van de gemeente zegt hij: 'Dat doet me genoeg. Een keurmeester, die nog geen miltvuur weet te onderscheiden, moet, hoe eer hoe beter, aan den dijk gezet worden.' Hij stemt voor verlichting in De Haag, reparatie van een brug over een loop tussen Gemert en Bakel, en voor een betere jaarwedde van onderwijzers in Handel en De Mortel, die minder verdienen dan in de kom van Gemert. Hij verzet zich juist tegen salarisverhoging van een veldwachter over wie veel klachten van burgers zijn en

*Trouwfoto van Pieter Bijvoet en Dora van Kemenade.
(Foto Beeldbank Heemkundekring De Kommanderij
Gemert, nr. hkk00436, Collectie Nono Bijvoet)*

die volgens hem een ‘overdreven dienstijver’ aan de dag legt.

In 1912 trouwt Pieter op 47-jarige leeftijd met de 16 jaar jongere Dorothea Johanna Maria van Kemenade. Haar roepnaam is Dora. Zij is een dochter van notaris van Kemenade uit Gemert. In de acht jaar dat ze getrouwd zijn worden er vier dochtertjes geboren. Hun dochter Johanna Wilhelmina Martha (Nono) Bijvoet zal veel later, in 1944-45, werken als tolk, vertaler en secretaresse voor de Engelse ‘Town Major’ Cecil Edward Drake⁵, die vanuit Gemert het geallieerd militair gezag vertegenwoordigt in oostelijk Noord-Brabant.

In 1918 wordt de bierbrouwerij gesloten en begint de firma Abeelen & Bijvoet in het pand een

mandenmakerij. In 1919 sterft Pieters moeder Wilhelmina Prinzen als weduwe op de leeftijd van 83 jaar. Een jaar later sterft ook Pieters vrouw Dora op de leeftijd van nog maar 39 jaar. Dat gebeurt zeven dagen na de geboorte van hun jongste kind. Of er een verband is met die geboorte blijft de vraag. Kraamvrouwenkoorts was in die tijd nog wel een meer voorkomende doodsoorzaak, dus dat is niet uit te sluiten.

Gemeenteontvanger

Pieter blijft achter met vier dochtertjes in leeftijd variërend van 7 jaar tot 7 dagen oud. Zijn ongetrouwd gebleven zus Adriana Hendrika (‘Tante Joets’) staat hem bij in de huishouding en bij de verzorging en opvoeding van de kinderen. Eerder verzorgde zij al hun ouders tot in hun laatste dagen. Als weduwnaar werkt Pieter in ieder geval nog als gemeenteontvanger⁶ (1924-1931). Of dat een bezoldigde functie is, of een onbezoldigde is niet bekend. In die tijd waren ‘volontairs’ nog wel gebruikelijk voor dat soort functies. Meestal waren ze vermogend, zodat ze niet hoefden te werken voor de kost.

Pieters dochters zijn tussen de 11 en 18 jaar oud als hij in 1931 sterft op de leeftijd van 65 jaar. Het uitgebreide In Memoriam in de Gemertse Courant prijst Pieter Bijvoets grote inzet voor de gemeenschap, in de gemeente(raad), het Algemeen Burgerlijk Armbestuur, het verenigingsleven, het brouwerswezen en het waterschapsbestuur. Zijn uitvaart is dan ook zeer drukbezocht

en ook de rouwstoet trekt veel bekijks. Twee jaar later sterft zijn derde dochter Carry (Carolina Mathea Godefrida Bijvoet) op 13-jarige leeftijd in 't Maria Paviljoen in Amsterdam⁷ nadat zij daar een tijdlang is verpleegd. Ook Carry is in het familiegraf bijgezet.

Carry Bijvoet – omcirkeld – bij de Katholieke Jeugdvereniging in Den Bosch. (Foto Beeldbank Heemkundekring De Kommanderij Gemert, nr. hkk41360)

Noten:

1. Een roef is een schuine draagconstructie onder een zerk waardoor deze aan de achterzijde hoger komt te liggen dan aan de voorzijde.
2. Het notariaatskantoor Bijvoet in Berghem was actief van 1825 tot 1959 (134 jaar).
3. Wilhelmina Anna Maria Prinzen wordt soms ook genoemd: Maria Anna Wilhelmina Prinzen.
4. Zie eerdere afleveringen over de familie Prinzen in Gemerts Heem 2020-4 p. 30-32, GH 2021-1 p. 18-20 en GH 2021-3 p. 21-25.
5. Zie 'Town Major Drake' in Gemerts Heem 2009-1 en 2009-2 door Ruud Wildekamp en Mysterie 30 met Ad Otten (bronnen).
6. Gemeentevanger: financieel beheerder van een gemeente die de belastingen en leges int en de rekeningen betaalt.
7. 't Maria Paviljoen (gebouwd in 1909) was onderdeel van het Onze Lieve Vrouwe Gasthuis in Amsterdam. Het was een bijgebouw voor betalende patiënten. Tot ver in de 20e eeuw waren de verpleegkundigen vooral nonnen in het zwart gekleed met een witte kap.

Bronnen:

- Gemeentearchief Gemert-Bakel: erfgoed.gemert-bakel.nl.
- Foto- en bidprentjesverzamelingen van Heemkundekring Gemert.
- Stichting Dodenakkers Funerair Erfgoed: www.dodenakkers.nl, rubrieken 'Symboliek' (eikenblad, vierkant, ruit, anker, hart) & 'Termen en Begrippen' (roef, tombe).
- wikimiddenbrabant.nl: Straten van Tilburg: Clercxstraat.
- Fundamenten: Historische krachtenvelden in de stad Oss, p 8-19: Notaris Bijvoet. Rotary Club Oss-Maasland (2008). pdf via www.rotary.nl.
- Bijvoet & Byvoet Familie vzw. www.bijvoet.org
- Stichting Erfgoed Nederlandse Biercultuur: www.nederlandsebierecultuur.nl: Bierbrouwerij De Twee Duiven.
- Otten, Ad. Alles te koop: Geschiedenis van de Middenstand in Gemert, p. 52. ISBN 90-73621-03-08. HKK Gemert i.s.m. Ondernemersvereniging Gemert.
- Otten, Ad. Herbergen van Gemert, p. 5 over Godefridus en Pieter Bijvoet. Brochure VV Gemert-Bakel.
- Raadsleden van Gemert. GH 1980-1, p. 29: 'S.P.K.Th. Bijvoet 1910-1911'.
- Raadsvergaderingen te Gemert uit de krant 'De Zuid-Willemsvaart' (Helmond) via delpher.nl.
- Wildekamp, Ruud. GH 2014-04, p. 12 over werkgebied Town Major Drake.
- In memoriam P. Bijvoet uit de Gemertse Courant van 18-2-1931.